

TRABZON'DA YOK OLAN TÜRK DEVRİ ESERLERİ

Haşim KARPUZ

Son yıllarda, şehirleşmeye bağlı olarak ortaya çıkan ekonomik ve sosyal problemler, kültürel değişimler, mimari mirasımızın hızla yok olmasına neden olmaktadır.

Tarihi dokuya sahip şehirlerimizde, bir bütünlük içinde olan sokak, meydan gibi kent parçaları veya tek tek anıtlar yok olmakta, yerlerini beton yığınlarına bırakmaktadır. Trabzon'da olduğu gibi çoğu zaman, ne türden olursa olsun anıtlar yıkılıp yok olmaktadır. Bir çok kişi ve kuruluşun «tarihi ve kültürel varlıklarımızı koruyalım» çağrılarına karşılık bu yıkım sürüp gitmektedir.

Trabzon, Doğu Karadeniz'in tarihi eserleri yönünden zengin bir kentidir. Kent merkezi ve çevresindeki Bizans Devri yapıları etrafıca ele alınmıştır¹. Buna karşılık Türk Devri eserleri üzerinde yeterince durulmamıştır.

Trabzon'daki Türk-İslâm eserlerine ilk defa eğilen Halil Edhem Bey olmuştur². Mimar Sedat Çetintaş 1937 yılında şehri tarayarak bütün anıtlar için rapor düzenlemiş ve Türk eserleri üzerine dikkati

1 S. Ballenge, «The Byzantine Churches of Trebizond», *Anatolian Studies*, C. X (1960), s. 141-175.

A. Bryer-D. Winfield, «Nineteenth Century Monuments in the City and vilayet of Trebizond : Architectural and Historical Notes» (Bölüm: 3) *Arheion Pontou*. C. XXX (1970-1971) s. 228-380. Bu araştırmanın 1. Bölümü S. Ballenge, A. Bryer ve D. Winfield tarafından kaleme alınmış, aynı derginin 28. cildinde (1966-1967) s. 233-307 de yayınlanmıştır. 2. Bölümü A. Bryer tarafından hazırlanmış 29. ciltte (1968) s. 89-132'de yayınlanmıştır.

S. Eyice, «Trabzon Yakınındaki Meryem Ana (Sumela) Manastırı» *Belleten*, C. XXX, Sayı: 118 (1966), s. 243-264

2 H. Edhem, Trabzon'da Osmanlı Kitabeleri TOEM, Sene : 8, No. 48 (1334/1918) s. 321-354.

çekmiştir. Daha sonra gerek yerli gerekse yabancı bir çok araştırmacı değişik yaklaşımlarla Türk Devri eserlerini ele almışlardır.

Bu yazıda yıkılmış Türk Devri eserlerinden kaynak bulunabilen birkaçının tanıtılması amaçlanmıştır. Bu yapılar hakkındaki bilgiler H. Edhem Bey'in adı geçen makalesi, Mimar S. Çetintaş'ın 8.8.1937 tarihinde düzenleyip Milli Eğitim (Kültür) Bakanlığına verdiği 13 sayfalık raporu ile Trabzon Vakıflar Müdürü Mehmet Kurnaz'ın 1948 yılında topladığı «35 Vakfa ait Notlar»ından derlenmiştir.

Yapıların planları ise 1931-1939 yılları arasında Milli Eğitim (Kültür) Bakanlığı için doldurulan «Asarı Atika» fişlerinden alınmıştır³. Bu fişleri doldurup planları çizenler ve fotoğrafları çekenler İlk Tedrisat Müfettişleri Şevket Bey ile İsmail Hakkı Orberk'tir⁴.

Yapıları türlerine göre ayırıp incelemek yerinde olacaktır :

1 — *Tabakhane Camii* (Res. 2-5) :

Tabakhane Camii'nin ilk yapımı H. 940 - M. 1533/4 tarihine rastlamaktadır. Bunu yapının vakfiyesinden anlamaktayız⁵. Vakfiyeye göre camii Tavaşi Mahmut Ağa yaptırmıştır. Bu yapının daha sonra H. 1030 - M. 1618/9 tarihinde Hacı Mustafa adında bir mütevellî tarafından esaslı bir şekilde tamir edildiği kapısı üzerinde bulunan kitabeden anlaşılmaktadır.

Kitabenin metni şöyledir :

Sahib'ül-hayrat ya'ni bâni-i mescid anın
Ahirin iz'af muzaaf eyleyle Rabb-ı lâtif
Eyledi hakkaa yerinde böyle bir camii binâ
Görmedi çeşm-i cihan hem böyle bir arz-ı nazif
Mü'minân etsin salatiyle selâm haşre dek

3 Şevket Beyle İ.H. Orberk 1931-1939 yılları arasında 41 eser için fiş doldürmüşlardır. Bu eserlerin 7 adedi yıkılmıştır.

4 Asarı Atika fişlerindeki imzaları okuyup bu zatlar hakkında verdiği bilgiler için Iskender Paşa İlkokulu Müdürü Rıza Kurşunoğlu'na teşekkür ederim.

5 M. Kurnaz, «35 Vakfa Ait Notlar», s. 29.

Hamdü lillaah dâr-ı Kur'an oldu bu cay-ı münif

Hadif-i kudsi anın itmânının târihini

Dedi Hacı Mustafa'nın cami-i cay-i şerif

1040°

Camiin minaresinin de bu onarım sırasında yapıldığı sanılmaktadır. Daha sonra camiin H. 1306 - M. 1888/89 tarihinde tekrar onarılıp son şeklinin verildiği anlaşıyor. Camiinin şadırvanı üzerinde bulunan kitabesi de Prof. Naci Yüngül tarafından okunmuştur :

Peşgir âğası Mahmud Ağa merhûmudur

Tâbiâtî ile şu ma'bed-i ehl-i iman

Var iken vakfı, dirîğ olmaz idi yolluca sarf

Buralar mezbele-zâr olmuş idi hayli zamân

Çizmece-zâde-i hayrat-güzin Hacı Ömer

Tevliyet emrini der'uhde edince der-ân

Yeniden eyledi bu şâd-ı revânî inşâ

Zikre nâ-lâyık olan yerlere verdi umrân

Mü'minin tâ ki taharetle ibâdet kılacak

Ede bânisini sırab-ı rahik Gufran

Hâfıza «re's-i saadet»le dedim târihin

Oldu zû şâd-ı revan rûh-fezâyâne revân

Sene 1306

Planda görüldüğü gibi cami bir son cemaat yeri ve harim kısmından meydana geliyordu. Camiinin duvarları kalın moloz taş; köşe, kapı ve pencere söveleri yonu taştır. Örtü omuz tarzında olup kiremitle kaplı idi. Son cemaat yerinin üzerinde, harim kısmının girişinde ahşap bir mahfel bulunuyordu. Harimde mahfeli iki yuvarlak ayak taşımakta idi.

Camiinin mihrabı alçı olarak barok süslemelere sahipti. Ahşap mimberde geleneksel geometrik geçmeler yer alıyordu. Son cemaat yerindeki mihrap ve bugün ayakta kalan minaresi taş süslemeciliği bakımından zengindir.

6 Kitabenin sonundaki 1040 tarihi sehven yazılmıştır. Kitabeyi okuyup ebced hesabını yapan Prof. Naci Yüngül 1030 tarihinin verildiğini belirtmiştir. Kitabelerin okunmasındaki yardımları için kendilerine burada teşekkür ederim.

Tabakhane Camii korunacak anıt olarak tescilli olduğu, onarımı mümkün bulunduğu halde genişletilmek ve altına dükkânlar yapılmak gayesi ile cami derneğince 1979 yılında yıktırılmıştır.

2 — Müftü Camii (Res. 6-8) :

Bit (Bat) Pazarında bulunan Müftü Camii 1967 yılında yıkılarak bugünkü şekliyle yapılmıştır. Camiin vakfiyesi H. 1167 / M. 1753/4 yılında düzenlendiğine göre, aynı yıllarda Trabzon müftülerinden Hacı İsmail Efendi tarafından inşa ettirildiğini söyleyebiliriz⁷.

Taş işçiliği ve «Asarı Atika» fişindeki fotoğrafa göre, pencere kemerleri de 18. yüzyıl özelliklerini yansıtmaktadır. Bugün ayakta kalan camiin minaresi yapının ana kitlesinden ayrıdır. Burada şu husus akla gelmektedir: Mevcut eski bir cami yıktırılarak 18. yüzyılda yeniden yapılmış, minare ise aynen korunmuştur.

18. yüzyılda yapılan cami dıştan 15.00 X 11.50 m. boyutlarında, kalın taş duvarlı, kubbesiz bir yapıydı. Kareye yakın harim kısmı yanlardan üç, kible yönünden iki pencereye sahipti. Harimin giriş bölümünde yer alan mahfel iki ahşap ayağa oturuyordu.

Camiin doğu tarafında medrese odaları bulunuyordu. Müftü Camii Medresesinin kaç odalı olduğunu bilmiyoruz.

Bu iki camiden başka Amasya Camii, Zeytinlik Camii, Mustafa Efendi Mescidi (1902) gibi yapıların yıkıldığını da biliyoruz. Sedat Çetintaş raporunda bu yapıların mimari bir değer taşımadıklarını belirterek yıktırılmalarına neden olmuştur.

3 — İmaret (Hatuniye) Medresesi (Res. 9-10) :

Trabzon'da Osmanlı döneminde önemli medreseler yapılmıştır. Bunlar: Ortahisar (Fatih-Saraçzade), İmaret (Hatuniye), İskender Paşa, Zeytinlik, Çarşı Camii, Müftü Camii ve Pazarkapı Camii medreseleridir⁸. Bu medreselerden yalnız Ortahisar'da Fatih Medresesi-

⁷ M. Uraz, «Trabzon'da Kültür hayatı», Hamsi (Şubat 1957) s. 17, ayrıca bkz. Kurnaz Raporu, s. 39.

⁸ M. Uraz, Agy. s. 18.

nin devamı sayabileceğimiz Saraçzade Medresesinin bir bölümü harap bir durumda günümüze gelebilmiştir.

Trabzon'un en önemli Osmanlı yapıları İmaret (Gülbahar Hatun) külliyesi içinde bulunmaktadır. Ne yazık ki, günümüze tam olarak camii ve türbe gelebilmiştir. Evliya Çelebinin sözünü ettiği mektebin⁹ yerinde H. 1317 / M. 1899/1900 tarihinde bugün kullanılan Gülbahar Hatun İlkokulu yaptırılmıştır. İmaret-mutfak, medrese ve Yusuf ile Asım Paşalar türbesinin hiç bir izi kalmamıştır. Gülbahar Hatun Medresesinin yapımı camii ile birlikte 1514 yılında tamamlanmıştır¹⁰.

Medrese U planlı olup, açık tarafı cami cephesinde bulunuyordu. Altmışlı Medreseler arasında yer alan bir medresedir¹¹. Talebe odaları kubbeyle örtülüydü, bu odaların önünde ahşap bir revak vardı. Eski fotoğraflarından yararlanarak medresenin cami ile aynı eksen üzerinde olabileceğini düşünebiliriz.

Trabzon Hatuniye'de olduğu gibi, medresenin cami ile aynı eksen üzerinde bulunuşu klâsik Osmanlı külliyelerinin özelliklerindedir. İnegöl İshak Paşa Külliyesi (1482) cami, şadırvan, medrese ve türbe düzeni ile¹² benzer erken bir uygulamadır. Bugün yok olmuş Tokat'taki Hatuniye Medresesi de U planlıydı (1485)¹³. Giderek bu medreseler cami ile birleşerek Edirnekapı Mihrimah Sultan ve Kardırğa Sokullu Mehmet Paşa külliyelerindeki bütünleşmeye varılmıştır.

Trabzon Hatuniye Medresesi Özel İdareye devredilmiş, 1927 yılında 28 liraya bir şahsa satılmış, daha sonra 1938 yılında park yapımı için çevresindeki mezarlıkla birlikte yıktırılmıştır.

4 — Kavak (Kabak) Meydanındaki Türbe (Res. 11-13) :

Trabzon'daki bazı Osmanlı türbelerinin de diğer yapılar gibi aynı kötü talihi karşılaştıklarını görüyoruz. Bunların en önemlisi, kime ait olduğu bilinmeyen Kavak Meydanındaki Türbe'dir.

⁹ Evliya Çelebi Seyahatnamesi, C. 1-2, İstanbul, 1966, s. 417.

¹⁰ M. Goloğlu, Trabzon Tarihi, Ankara, 1975, s. 43.

¹¹ C. Baltacı, XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri, İstanbul, 1976, s. 500.

¹² G. Goodwin, A History of Ottoman Architecture, London, 1971, s. 116-117.

¹³ A. Gabriel, Monuments Turcs d'Anatolie II, Paris, 1934, s. 92-93.

Bu türbe, bugünkü Kapalı Spor Salonu ile Orman Bakanlığı lojmanlarının bulunduğu kesimdeydi. Teophile Deyrolle'nin verdiği gravür¹⁴ ve eski fotoğrafları¹⁵ sekizgen planlı türbenin yakınında dört ayaklı açık bir türbenin varlığını ortaya koymaktadır.

Plan ve fotoğraftan anlaşılacağı gibi; türbe, sekizgen bir gövde üzerine yüksek kasnaklı bir kubbeye sahipti. Her köşede bir penceresi vardı. İyi bir taş işçiliği ile pencereler sağır sivri kemerlerle dekore edilmişti. Bu kemerlerde atlamalı olarak kullanılan açık ve koyu renkli taşlar güzel bir görünüm arz ediyordu.

Kavak Meydanı Türbesi bu özellikleriyle Trabzon'da mevcut Gülbahar Hatun Türbesi ve Emir Mehmet Türbesi ile yakın benzerliklere sahiptir. İnşa tarihi bilinmemesine rağmen, gerek mimari özellikleri ve gerekse S. Çetintaş'ın notları bu türbenin 16. yüzyılda yapıldığını ortaya koymaktadır¹⁶. Ne yazık ki S. Çetintaş: «stad-yum yapımı için yıkılması söz konusu 1. sınıf bu eserimiz korunmalı» şeklinde yapıya dikkat çekmiş olduğu halde yıktırılmıştır (S. Çetintaş Raporu, s. 10).

Gülbahar Hatun-İmaret Camii haziresinde de iki abidevi türbe bulunuyordu. Bunlardan birisi 1880'de ölen Trabzon Valisi Yusuf Ziya Paşa ile Asım Paşa'ya aitti (Res. 14). Bu türbe, camiin avlusunda bugünkü şadırvanın kuzeydoğusunda bulunuyordu.

Diğeri ise, yine şehirde valilik yapmış ve 1902 yılında ölen Kadri Beyin türbesi idi.

Bu türbeler yaklaşık yarım yüzyıl sonra yıktırılmışlardır.

Yusuf ve Asım Paşa Türbesi'nin fotoğrafı verilmiştir. Kadri Bey Türbesinin fotoğrafını ise Ö. Akbulut yayımlamıştır¹⁷.

5 — İmaret Hamamı (Res. 15-16) :

İmaret Hamamı, Hatuniye külliyesinin kuzeydoğu tarafında mahalle içinde bulunuyordu. Planını ve fotoğrafını verdiğimiz ha-

14 Th. Deyrolle, 1869'da Trabzondan Erzuruma, Çev. R.E. Koçu, İstanbul, 1939, s. 21'deki resim.

15 Ö. Akbulut, Trabzon Kitabeleri, İstanbul, 1955, Sayfa 52 deki resim.

16 Ö. Akbulut, Age. s. s. 51.

17 Ö. Akbulut, Trabzon, Cumhuriyetten Evvel Tarih ve Valiler, Trabzon, 1955, s. 170'deki resim.

mam, bütünüyle dikdörtgen bir alanı kaplıyor, doğu-batı yönünde uzanıyordu.

Doğu kesimindeki soyunmalık -camekân bölümüne sokaktan giriliyordu. Bu bölümün üzerinde sekizgen bir külâh vardı. Camekânın kuzeydoğu kısmına yakın yıllarda bir bölüm ilâve edilmişti.

Soğukluk-ılık kısmının kuzeyinde helâ bulunuyordu. Bu bölüm dar olup beşik tonozla örtülüydü. Sıcaklık kısmı «Haçvari dört eyvanlı köşe hücreli» bir plana sahipti. İ.H. Orberk'in verdiği plan, tarafımızdan eyvanların ölçülerinde ve ana kubbenin gösterilmesinde bazı değişiklikler yapılmak suretiyle aynen alınmıştır. Ayrıca, planda yapının batısında görülen kısım, külhan olabileceği düşüncesi ile tarafımızdan eklenmiştir.

İ.H. Orberk, düzenlediği «Asarı Atika» fişinde esas kısmın dokuz kubbeli olduğunu not etmiştir.

İmaret Hamamının H. 905-907, M. 1499-1502 yıllarında Kâsım isminde bir mimar tarafından yapıldığı kayıt edilmiştir. Bu bilgileri İ.H. Orberk, «özel araştırma ve soruşturmalarda» tesbit ettiğini belirtmiştir. Ayrıca bugün kısmen ayakta kalmış Tophane Hamamının da aynı mimarın eseri olabileceği tahminine yer vermektedir. 1938 yılında onarılan İmaret Hamamı 1976 yılında yeni bir bina yapılmak isteği ile yıkılmıştır.

Kesin olmamakla beraber 16. yüzyıla tarihlenen Tophane Hamamı, Alaca Hamam, Hacı Arif Hamamı, İmaret Hamamının planının aynısıdır. Öyle anlaşılıyor ki, bu yüzyılda «Haçvari-dört eyvanlı, köşe hücreli» plân tipi¹⁸ Trabzon'da çok uygulanmıştır. Trabzon'da Cumhuriyet Mahalesindeki çukur Hamam ile Çömlekçi Hamamı yok olmuştur.

6 — Hayreddin Paşa Çeşmesi (Res. 17) :

Trabzon'da diğer yapılar gibi bir çok Osmanlı çeşmesi de günümüze ulaşamamıştır. Şüphesiz bunlardan en önemlisi Hayreddin Paşa Çeşmesidir. Bu çeşme Çarşı Mahalesinde Alaca Hamam yakınına

18 Türk hamamları Semavi Eyice tarafından 6 ana tipte incelenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. S. Eyice, «İznikte Büyük Hamam ve Osmanlı Devri Hamamları Hakkında Bir Deneme», İst. Ü. Ed. Fak. Tarih Dergisi, C. XI, Sayı: 15 (1960), s. 99-120.

da bulunuyordu. 1465-1467 yılları arasında Trabzon Valiliği yapmış ve kentin fethinde bulunmuş Hayreddin Paşa tarafından yaptırılmıştır¹⁹

Elimizdeki fotoğraftan anlaşıldığına göre, çeşmenin kare cephesi birkaç kademeli silme ile belirtilmiş, orta kesimine iki satırlık sülüs kitabe yerleştirilmiştir.

Kitabenin metni şöyledir :

«Benâbi-imârete hâzihi'l-ayni'lmâi mübâreke fi eyyâmî'r-sultan Mehmed bin Murâd Hân eyyede şevketehü'l-emîrû'l-kebiri el-hacc Hayrû'd-din Paşa nevvera'l-lahu kabrehu ve tekabbel hayrehu ve kad vekaa'l-ferâğu min imâretihi fi's-sâmini zi'l-hicce senete ihdî ve seb'ine ve semânmiyeti hicriyye»

H. 871-M. 1466/67 tarihli bu kitabe Trabzon'un en eski Osmanlı kitabesidir²⁰. Kitabe üzerinde yer alan «nevvera'l-lahu» ibaresinden dolayı kitabenin Hayreddin Paşa'nın ölümünden sonra çeşmeye konulduğu anlaşılmaktadır²¹.

Çeşmenin ne zaman yıkıldığı ve kitabesinin ne olduğu bilinmemektedir.

7 — *İskender Paşa Çeşmesi* :

Trabzon'da İskender Paşaya atfedilen üç çeşme bulunmaktadır. Bizim ele aldığımız çeşme, İskender Paşa Camii'nin doğu yakınında yer almaktadır. Çeşmenin cephesi eyvan şeklindeki ve oval bir kemere sahipti. Arkasında büyük bir su hazinesi vardı. Kemerin içerisinde kitabesi bulunuyordu. Bu çeşme yıktırılarak yerine bugünkü iki cepheli, mermer kaplı yeni çeşme inşa edilmiştir. Bu çeşmenin kuzey cephesine koyulan eski orjinal kitabeyi H. Edhem Bey neşretmiştir²². H. 925, M. 1519/1520 tarihili Arapça kitabenin Türkçe tercümesi şöyledir :

19 M. Goloğlu, Trabzon Tarihi, Ankara, 1975, s. 15.

20 H. Edhem, «Trabzon'da Osmanlı Kitabeleri», TOEM Nu. 48 (1334/1918) s. 326-7.

21 E.H. Ayverdi, Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri IV, İstanbul, 1974, s. 865.

22 E. Edhem, «Trabzon'da Osmanlı Kitabeleri», TOEM (48, 1334/1918) s. 344.

«Bu mübarek çeşme arab ve acem ülkelerinin fâtihi büyük Türk hükümdarı Beyazıd Han oğlu Sultan Selim'in devleti zamanında sancak beyi Mustafa oğlu İskender Paşa tarafından iyi niyetle Allah rızası için bina edilmiştir.»

8 — *Hacı Ahmed ve Fatma Hatun Çeşmesi* (Res. 18) :

Pazarkapı Mahallesi, Mütevelli Sokaktaki bu çeşmenin kitabesi 1978 yılında yok edilmiştir. Sivri kemerli bir cepheye sahip çeşmenin yok olan 24 X 30 cm. boyutlarındaki sülüs tarzındaki Türkçe kitabesi şöyledir :

Bihamdullah Hudâ âb-ı revân eyledi zir ü zeminden
Nice canlar intifa ederler âb-ı hayattan
Yâ Rabbenâ şefaât kıl Muhammed Mustafâ'dan
Nûş etmek müyesser kıl yâ Rab âb-ı kevserden
Sahib-ül'hayrât el'hâc Ahmed bin İsmâil
Ve Fâtıma Hâtun bint-i Ömer Ağa Sene: 1161 (1748/49)

9 — *Kethüdâ Zâde Emin Ağa Çeşmesi (II)* (Res. 19) :

Kemer kaya, Kâhyaoğlu Sokaktaki çeşme Belediyece yıktırılmıştır (1981). Birkaç kademeli silmeleri olan sivri kemerli bir cepheye sahipti. Kemerinin altındaki 37 X 45 cm. mermerde Türkçe talik 5 satırlık kitabesi vardır. Bu kitabe Trabzon Müzesindedir.

«Bu hayrâta sebebdir Kethüdâ Zâde Emin Ağa
Rızâ-yı Hak için bu çeşme sârı eyledi bünyad
Hilmi kevser-i mâ'dan ne desin tarheder târih
Trabzon Şehrinin sadrı olup ihya idüp âbâd
1252 (1836/37)

10 — *Ömer Efendi Çeşmesi* :

Cumhuriyet Mahallesi, Bilâloğlu Sokaktaydı. H. 1265 (1849) yılında yaptırılmıştı. Dörtgen kesitli iki ayağa oturan sivri kemerli ve saçaklı bir cephesi vardı. Kitabesi 54 X 45 cm. boyutlarındaydı²³.

23 Bu çeşme hakkında verdiği bilgiler için Sayın Kemal Tufan'a teşekkür ederim.

Yelkenci Hacı Mustafa Efendi Çeşmesi :

İran (Boztepe) Caddesinin batı kenarında yer alan klâsik bir Osmanlı çeşmesiydi. 1852 Yılında yaptırıldığı Sülüs kitabesinden okunuyordu.

Bu çeşmelerden başka, buldukları yerleri bilmediğimiz kitabeleri Trabzon Müzesinde bulunan çeşmeler vardır: Trabzon Valisi Hazine Darzade Osman Paşa Çeşmesi (1842), Çorbacı Çeşmesi (1845), İshakzade Hacı Hüseyin Ağa Çeşmesi (1866), Ruşen Ağa Çeşmesi (1880).

Kundupoğlu Evi (Res. 20-22) :

Pazarkapı Mahallesi'ndeki Kundupoğlu Evi çoğu yıkılmış, «Trabzonun Eski Evleri» arasında Mahmut Akok tarafından nesredilmiştir²⁴. Burada İ.H. Orberk tarafından çizilen plân ve çekilen fotoğrafına yer vermekle yetinilmiştir.

Hacı Kadir Evi (Res. 23) :

Cumhuriyet Mahallesi Bilâl Sokaktaydı. Akok tarafından plân ve kesitleri çizilmiştir. Kundupoğlu evi gibi 18. yüzyıla tarihlenmiştir. Evin yakından çekilmiş bir resmine yer veriyoruz.

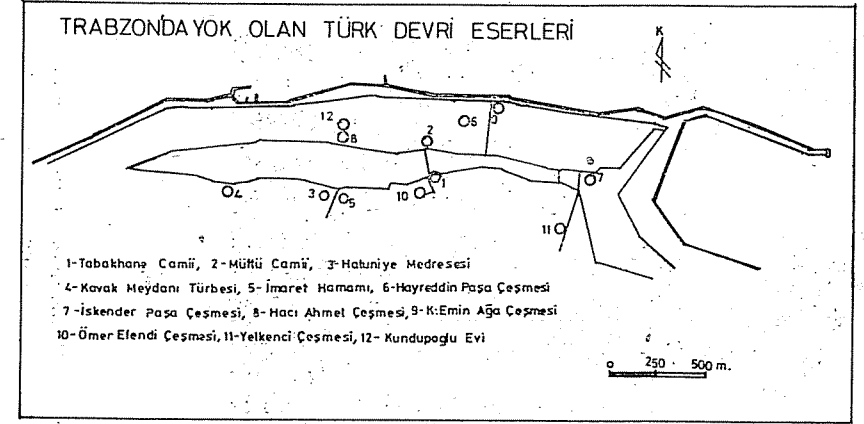
Burada, şehir merkezinde yok olan Türk Devri anıtlarından önemlileri ele alınmıştır. Trabzon'da, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nce tescil edilip ve günümüze ulaşmayan daha bir çok yapı bulunmaktadır²⁵.

Konuyu ülkemiz genelinde ele alacak olursak; tarihi anıtlarımızın yıkılıp yok edilmesi karşısında, onları korumayı amaçlayan kanunlarımız ve kurumlarımızın yetersiz kaldığı görülmektedir. Bu alanda yapılması gereken en önemli şey, halkımıza, eğitim yoluyla anıtlarımızın ve kültürel varlıklarımızın sevdirmesi olacaktır²⁶. Haziran 1981.

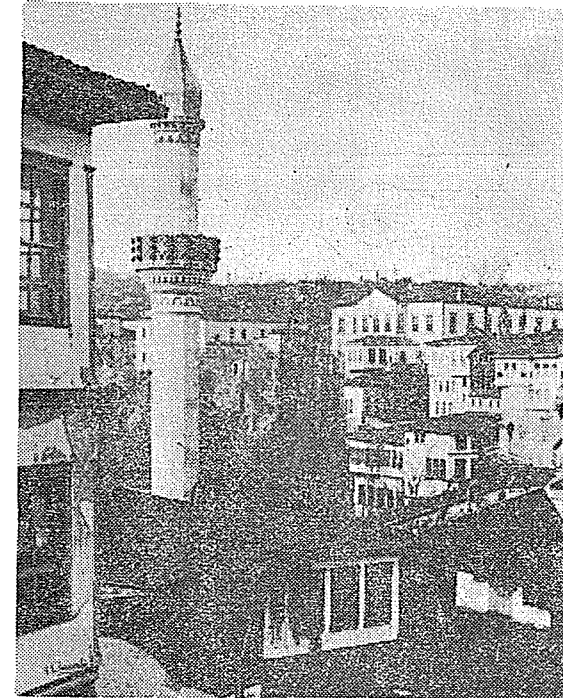
²⁴ M. Akok, «Trabzon'un Eski Evleri», Arkitekt, Sayı 233-235 (1951), s. 103-114.

²⁵ İller Bankası Trabzon Analitik Etüdüleri, Ankara, 1968, s. 34-41. Burada yer alan 150 anıttan 40 adeti yıkılmıştır.

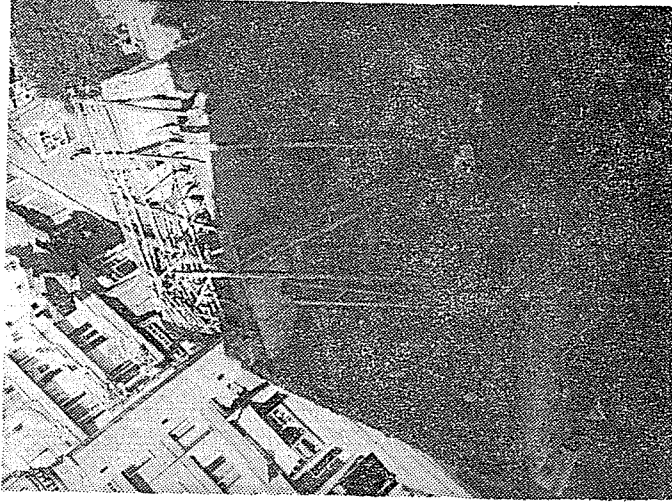
²⁶ Bu yazının hazırlanmasındaki yardımları için Prof. Dr. Semavi Eyice ile arkeolog Ayşe Sevim'e teşekkür ederim.

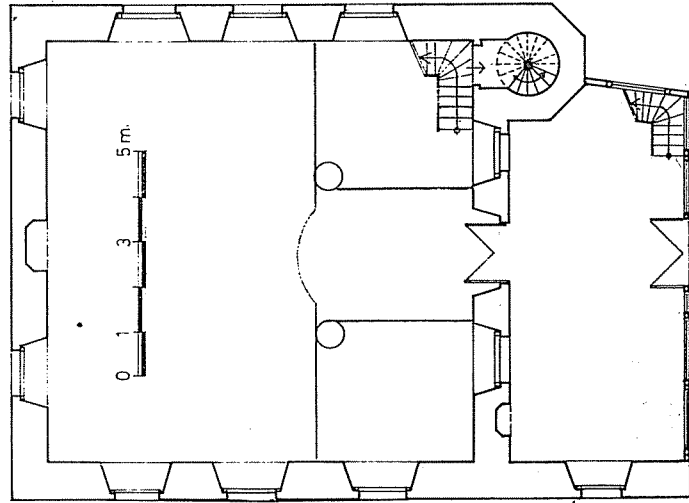
Resim 1. Trabzon'da Yok Olan Türk Devri Eserlerinin yerlerini gösteren kroki.

Resim 2. Tabakhane Camii'nin 1900'lerdeki durumu (Yıldız Albümünden).

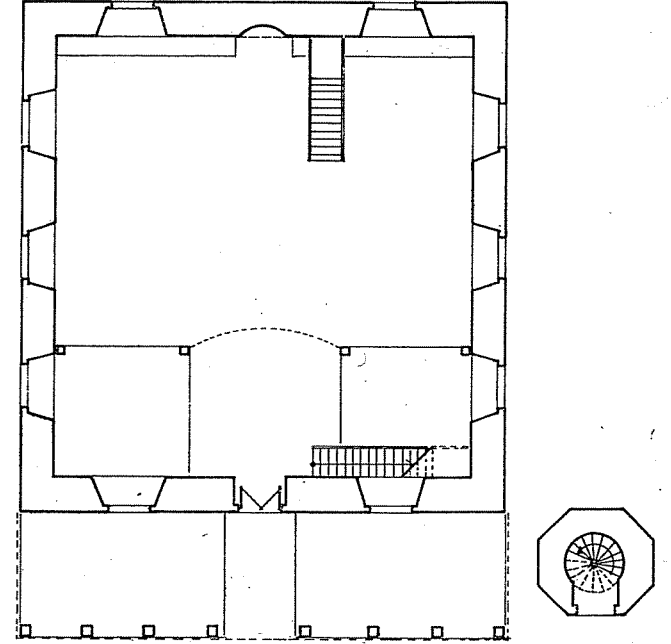
Resim 4. Tabakhane Camii Yıkım sırasında.

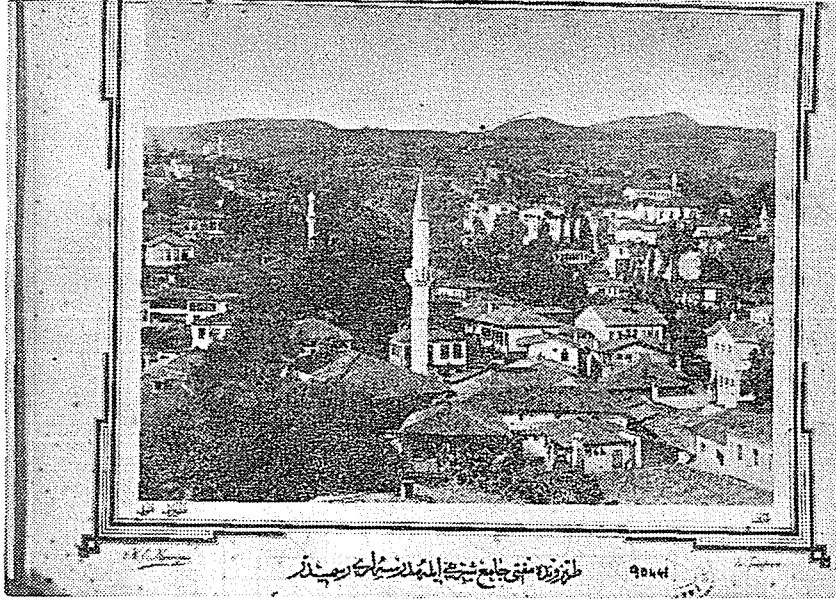
Resim 3. Tabakhane Camii'nin plânı.

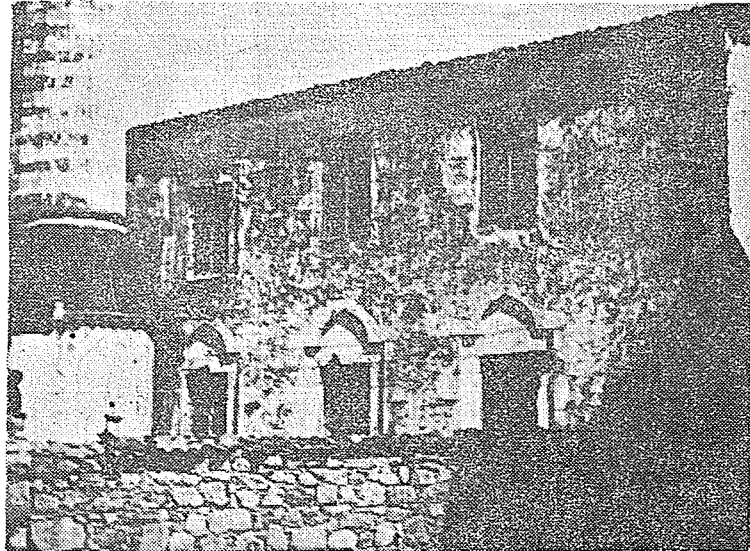
Resim 5. Tabakhane Camii'nin 1619 Yılına ait onarım kitâbesi.

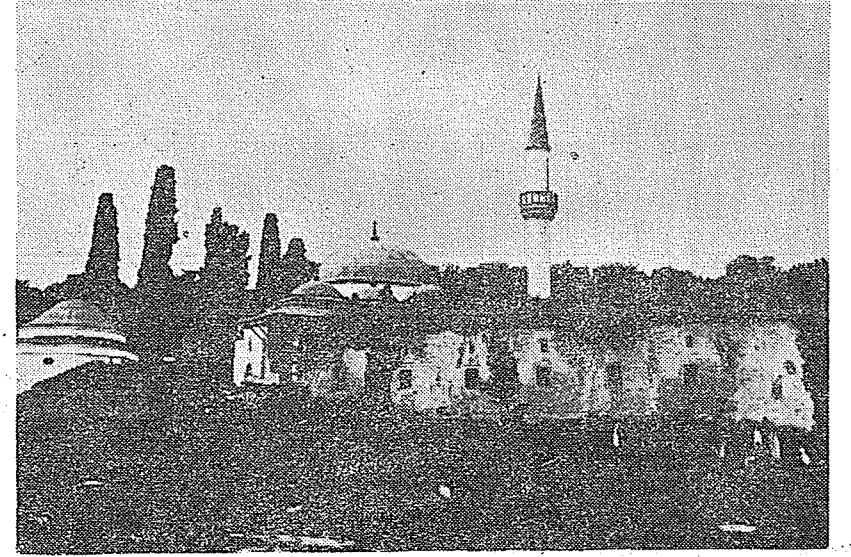
Resim 6. Müftü Camii'nin plânı.

Resim 7. Müftü Camii ve Medresesinin Yıldız Albümünde yer alan Resmi.

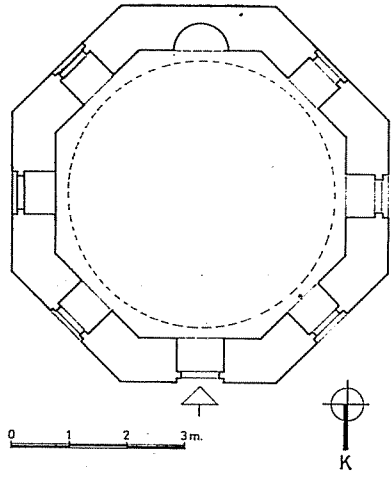
Resim 8. Müftü Camii'nin 1930'larda batı cephesinden çekilmiş resmi.

Resim 9. Hatuniye Medresesinin kuzeyden görüntüsü.

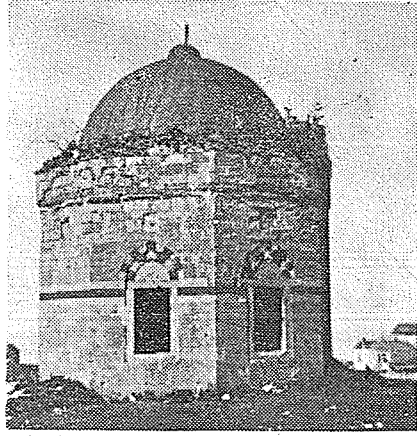

Resim 10. İmaret (Hatuniye) Külliyesinin genel görüntüsü (Yıldız Sarayı albümünden). Sağda imaret, solda medresenin bir bölümü ve avluda Yusuf ve Asım Paşalar Türbesi.

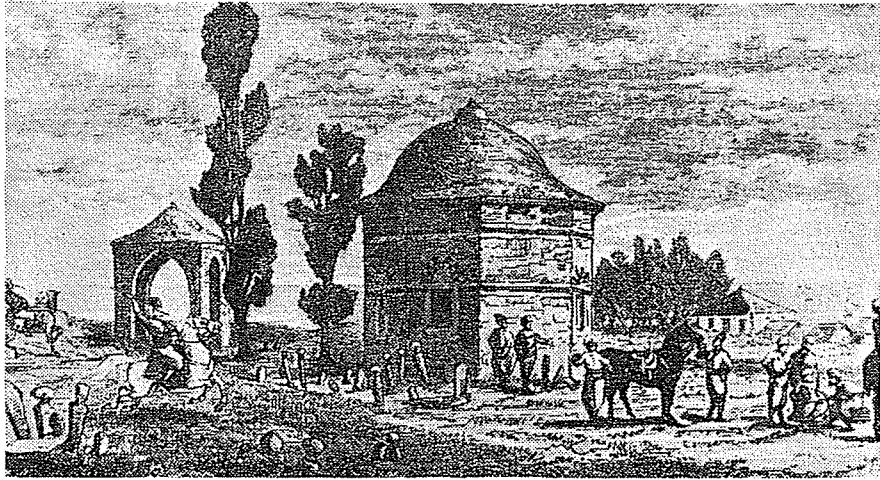

Kabak meydanındaki Tümben'in planı

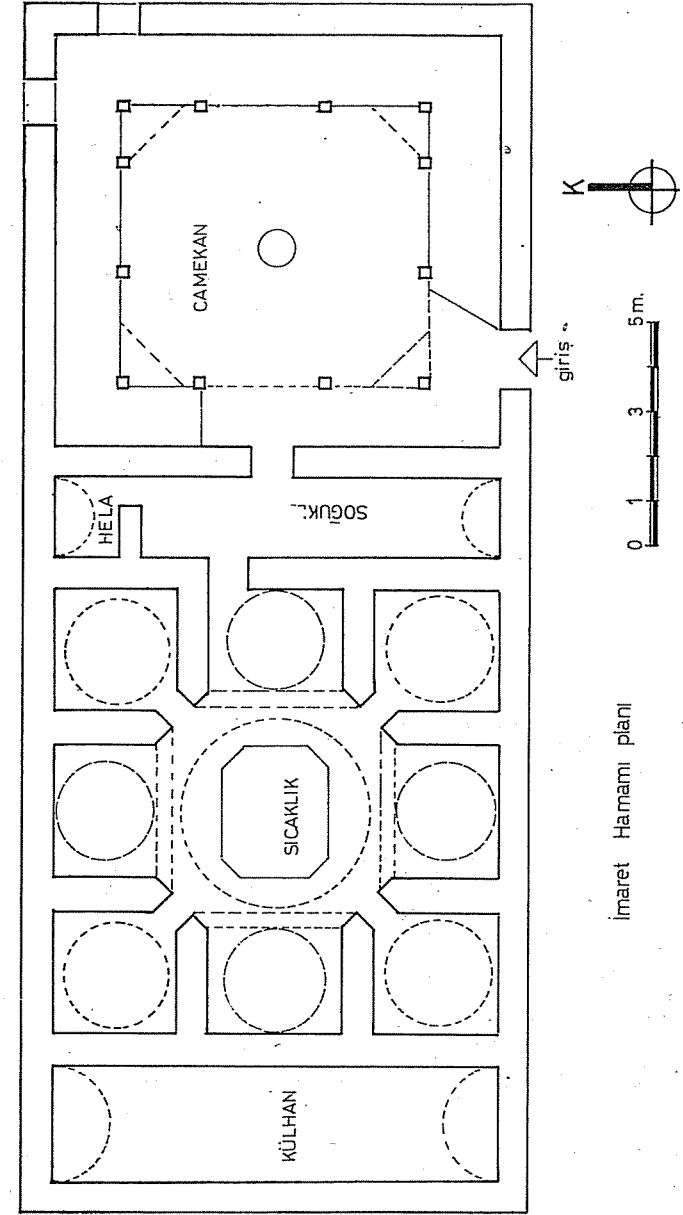
Resim 11. Kabak/Kavak Meydanındaki Tümben'in Planı.

Resim 12. Kabak Meydanındaki Tümben'in genel görüntüsü.

Resim 13. Theophile Deyrolle'nin gravürü. Kabak Meydanı Tümbesi ve açık türbe.

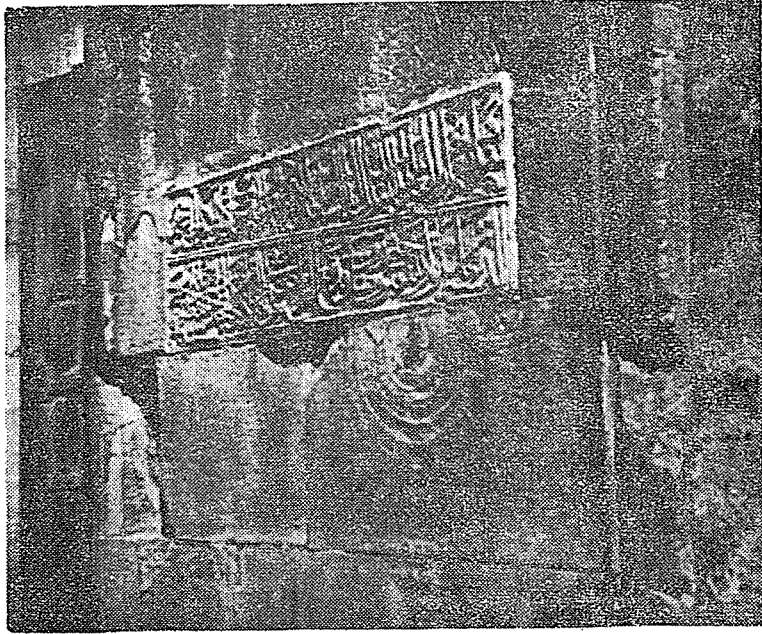

İmaret Hamamı planı

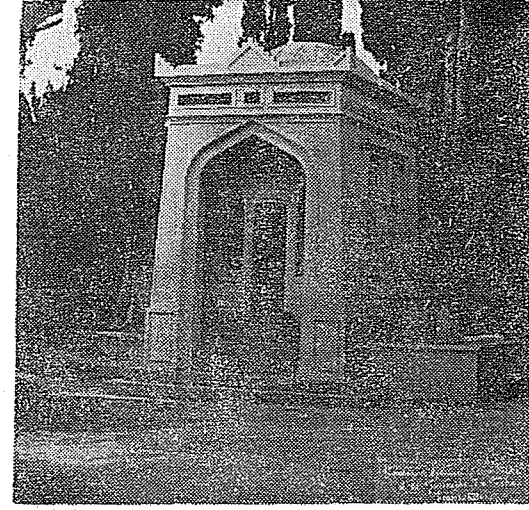
Resim 15. İmaret Hamamının planı.

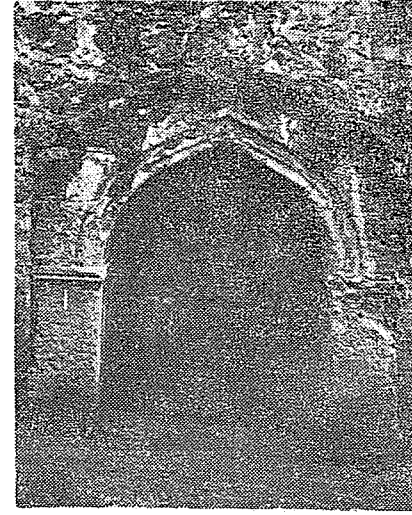
Resim 16. İmaret Hamamının güneyden görünüşü.

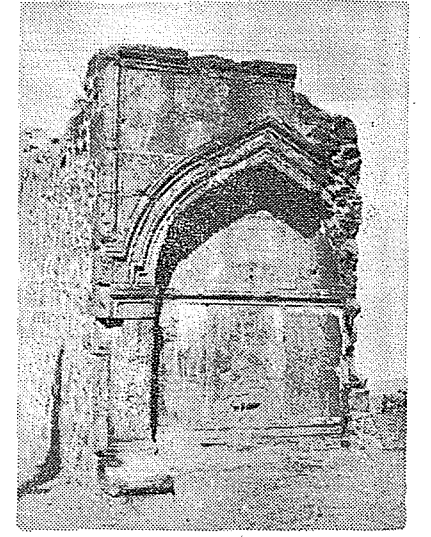
Resim 17. Hayrettin Paşa çeşmesi.

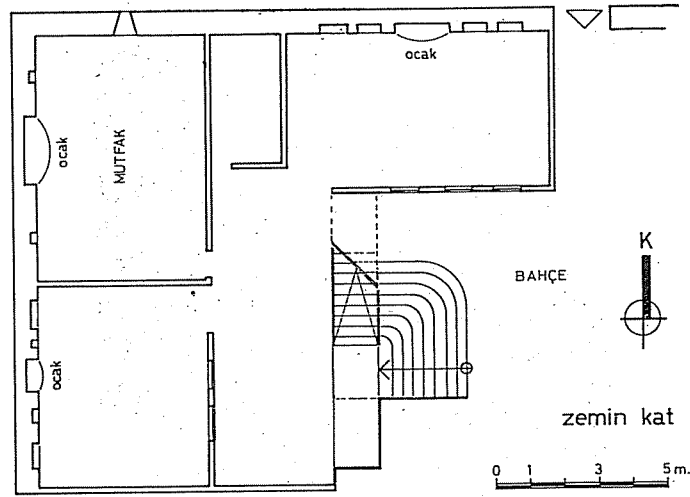
Resim 14. Hatuniye - B. İmaret Camii avlusunda Yusuf ve Asım Paşalara ait Türbe.

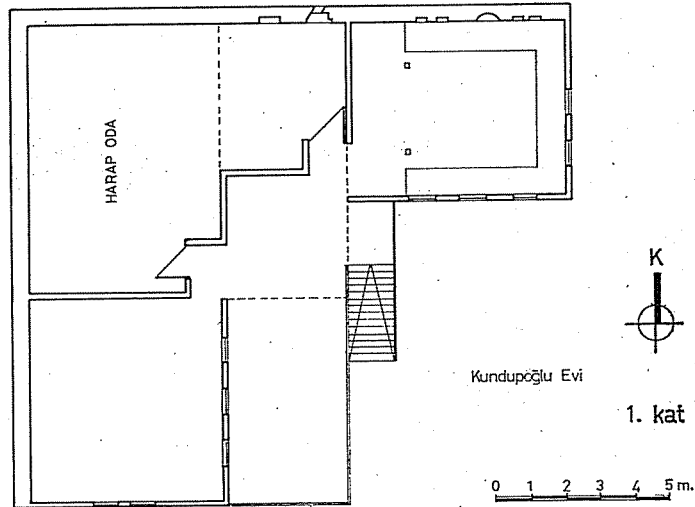
Resim 18. Hacı Ahmed ve Fatma Hatun çeşmesi.

Resim 19. Kethüda zade Emin Ağa çeşmesi (II), yıkılmadan önce.

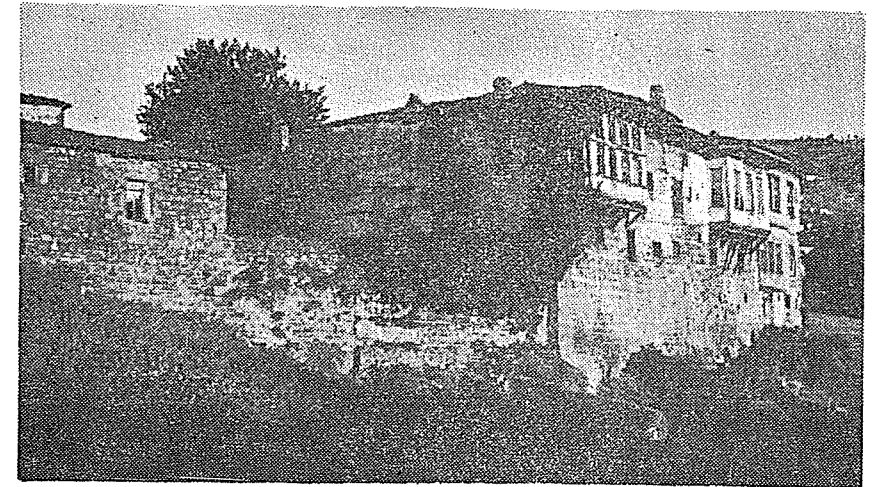
Resim 20. Kundupoğlu Evi'nin plânı (Zemin kat).

Resim 21. Kundupoğlu Evinin plânı (1. kat).

Resim 22. Kundupoğlu Evi'nin 1930'lardaki resmi.

Resim 23. Hacı Kadir Evi'nin genel görünüşü.